

שמעתא למיקתא

גליון קצח – **פ' וירא ה'תשע"ה / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב'**

עיתונים שיש בהם דברי תורה, האם צריכים גניזה

- חובת גניזה לדברי תורה שבלו ב. איסור לאבד כתבי הקדש מדאיו או מדרבנן. ג. קדושת כתבי הקדש המודפסים. ד. מנהג בזיון בכתבי הקדש המודפסים.
- דברי תורה שנתקבו שלא לשם לימוד – דברי תורה הנדפסים בעיתונים שלא לשם לימוד.
- איבוד כתבי הקדש עיי' גרמאג ח. גרמא מדרבנן. ט. איבוד עיתונים שיש בהם דברי תורה עיי' גרמא.

א. חובת גניזה לדברי תורה שבלו

שנינו ב**ש"ס מגילה** (כז.) ספר תורה שבלה או נפסל נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל ת"ת. וכן פסקו ה**טשו"ע** (סי' רפב סעי' ט.) ויעויין ב**שו"ת באר שבע** (סי' מג) שכתב דה"ה שאר ספרים שבלו שצריך לגוננו ואסור לשורפן. וכן פסקו ה**מ"א** (סי' ט) וה**מ"ב** (שם סי' ק) (כד). ו**בבאר שבע** (שם) ו**בפמ"ג** (א"א שם) כתבו עוד דאמי' כונתו שלא יבואו ללדי בזיון אסור לשורפם, דהרי דרך השתנה עביד. וכן פסקו ה**מ"ב** (שם סי' ק) וה**כה"ח** (שם אות לו). [ועיי' עוד ב**שבט יעקב** (ח"ג סי' ר"ב) שמיקל בזה. ועיי' עוד ב**נכנסת יחזקאל** (סי' לו), **בעין יצחק** (סי' ה, ר, ג), **באחיעזר** (ח"ב סי' מד) ו**במנחת יצחק** (ח"א פ"ו י"ח אות יח)].

ועיי' ב**משאת בנימין** (סי' ק) דכתבי הקדש דאכתי לא למדו בהם, אעי"פ שאין להם קדושה מי"מ דינם כתשמיש קדושה דצריך לגוננו כמבואר ב**שו"ע** (סי' קנד סעי' ב). והובא ב**מ"א** (סי' שלד) ו**במ"ב** (שם סי' ק) ו. וכן הוא ב**בנו"ב** (תני סיי' קעג) ו**באבנז"ל** (ו"יד סי' שעד).

ב. איסור לאבד כתבי הקדש מדאיו או מדרבנן

והנה מצטנ ברמב"ם ב**ספר המצוות** הקצר (ל"ח סי' טח) שכתב שהזהירונו "שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות כו', וכן אין מוחקין השמות המקודשין, ואין מאבדין את כתבי הקדש, שנא' אבד תאבדון וכי' לא תעשוון כן לה' אלקיכם". משמע שהאיסור מה"ת לאבד כתבי הקדש הוא אף על כתבים שאין בהם אזכרות. [ואולם בארוך כתב "שהזהירונו מנתוך ומאבד בני עבודת האל יתעלה ומאבד ספרי הנבואה ומלמחוק השמות הנכבדים והדומים להם". ומלשנו ליכא הכרח דאף בכתבים שאין בהם הזכרות איכא איסור [ותרח].

מאידך ברמב"ם ב**יד החזקה** (ח"א פ"ו י"ח) **מבואר** דהוא מדרבנן וז"ל: **כתבי הקדש כולן, ופירושיהן (וביאוריהן), אסור לשורפם או לאבדם ביד, והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות**, ע"כ. ועיי' ב**כס"מ** (שם) שכתב שמכין אותו ככל עובר על דברי חכמים. וכן דעת ה**חיים** (מצות תלו). וכן נקט ה**תשב"ץ** (ח"א סי' ב ד"ה ואחר).

אולם עיי' **באבנז"ל** (ח"א סי' לד אות ט) שכתב דלעולם ס"ל להרמב"ם שאסור מה"ת לאבד שאר כתבי הקדש, אלא שאין לוקין עליהם. וכן מבואר **בחסד לאברהם** (תנאומים תני יד). ובאמת כן נקטו ה**מ"א** (סי' קנד סי' ט) וה**מ"ב** (סי' קנד סי' כד וסי' ק לא) ע"פ ספר המצות הקצר הני"ל. [אלא דצ"ע שהרי מהרמב"ם בארוך לא משמע על כני"ל. שו"ר שכבר עמד בזה ב**תורת חיים** (פנסט אריח סי' קכ)].

מיהו **בעין יצחק** (אריח סי' ה אותות א, ב, ג, יח, גכ וכב) כתב דמהרמב"ם ביד החזקה מוכח שכל שאין בו הזכרות הוא מדרבנן (ובספר המצות קיצר דבאר, עיי"ש עוד). וכן פסק ה**אחיעזר** (ח"ב סי' סו אות ג). וה**חזו"א** (ו"יד סי' קנד ססי"ק ב) כתב דהא דכתב הרמב"ם דלוקה מכת מרדות ע"כ באין בהן אזכרות איירי, דאי יש בהן אזכרות לוקה מה"ת. ועיי' עוד בזה ב**מהר"ם שיק** (ו"יד סי' רסו ומצות תלת), ב**לבושי מרדכי**

(אריח כד) ו**בשד"ח** (כללים מעי' ב אות מג ד"ה והנה בשו"ת בית שלמה, ומעי' מ כלל בי אות יא).

ג. קדושת כתבי הקדש המודפסים

אלא דכל זה בכתבי הקדש שנכתבו עיי' "בתיבה", אולם אכתי יש לזון לענין כתבי הקדש המודפסים (עיי' כח אדם) די"ל שדפוס אינו ככתב וע"כ אין להם קדושה, ובאמת כבר נח' הפוסקים, דעת ה**ט"ז** (ו"יד סי' רעא סי' ק) וה**מ"א** (סי' לו סי' ט, סי' קנד סי' ק דו וסי' יד רפד) דמעיקר הדין דינם וכתיבה דהוי חוק יריכות. וכן נקטו ה**רמ"ע מפאנו** (סי' צט), ה**גט פשוט** (סי' קכה סי' ק טו) ו**הזרע אמת** (ו"יד סי' קלב). אולם דעת ה**מהרש"ם** (ו"יד סי' קפד) ו**הבני יונה** (סי' רעא הובא בפתיש' ססי' רעא) להקל בזה משום שאין זה כתב אלא חקיקה.

ויעויין ב**מהר"ם** (ח"ג סי' שנה) שהאחרונים לא ראו דברי ה**רוקח** (סי' רפ) שכתב שדפוס אינו ככתב. וב**חוני** (סי' קפד) כתב שבספרים הנדפסים עיי' גור יש להקל כהצדק ב' כסויים בשעת קיום אותה המצוה לפני הספרים). והביאו ה**פת"ש** (סי' רנא סי' ט) ו**במ"ב** (סי' מ סי' ק ד) פסק כחוו"י בשעת הדחק שאין לו במה לכסות את הספרים. ויעויין שם שמשמע שמסתימת לשונו דאף בגוונא שהודפסו עיי' ישראל הדין כן. וכן מבואר ב**פת"ש** (סי' רפב אות יב) בשם החו"י. [ועיי' עוד ב**שבט יעקב** (ח"ג סי' טו הובא ב**נברכי"ל** (סי' רנא) דסי' לאף בהדפס עיי' נכרי יש בהם קדושה. ועיי' עוד לענין ספר שנכתב עיי' בכומ"ס **בספר בני חיי** (חלק ו"ד סי' רפא), **גט פשוט** (סי' קכה), **בכמת טהרים** (סי' קנ"ג) ו**במנחת יצחק** (ח"א פ"ו מצות א)].

ועי' גם ב**פמ"ג** (שם) שכתב שדפוס שלנו (עיי'ש פ"ה) **בכמת טהרים** עדיף טפי מדפוס של זמנא, דאינו אלא עיי' כח כח וחשיב כמעשה הקוף שנעשה ממאילו. שו"ר ב**שבט הלוי** (ח"ב סי' קח) שכתב שאין שום ספק שדפוס שלנו עיי' מכונית אלקטרי אין מקום להסתפק שיהיה נחשב כתיבה, דעד כאן לא חששו הגדולים לספק כתיבה רק בימיהם שהיה עיי' כח ראשון של אדם, משאי"כ בזמננו שכל הדפוסים אינם הולכים דרך כתיבת אדם פשיטא דלא נחשב כתיבה להכשיר במה שדינו להיות סו"ת, עיי"כ. (ויעויין ב**חזו"א** (סי' קנד סי' ק) שכתב דספרים שנדפסין עיי' כח אחר ולא עיי' אדם, אם נימא דהוי כמעשה קוף, אפשר דכל שאין דעת אדם עליהן ללמוד בהן שאין בהן קדושה כלל, ומותר לאבדן ביד, ע"כ).

ד. מנהג בזיון בכתבי הקדש המודפסים

ועכ"פ אם אין נימא דלית בהו קדושה, ה"ל כתב החו"י (סי' קט) דספרי קודש הנדפסים בכתב שרוקין רש"י בלשון חול, חלילה לנהוג בהם שום בזיון, כן קודש הם מצד העינין הנאמר בהם ומצד התכלית שהוא ללמד ד"ת או מוסר, עיי"כ. וה**מהרש"ם** (שם) כתב דלענין בזיון של כניסה לביהמות ותתי"מ י"ל דגם הרוקח מודה דאסור. (והא דמבואר בחו"י דאף כתב שאינו אשורי יש לתהור בו. עיי' בשו"ת ה**רמ"א** (סי' ט) דכתב דספרים שלנו כתובים בכתב משיטא שאינו כתב אשורי י"ל דקדושתיהו לא חמורי כ"כ, עיי"כ.) ולפ"ז י"ל דה"ה דיש להחמיר לגנוז אותם דברי תורה בפרט דמצטנו שחולקים ומחמיר'ם שיש בהם קדושה.

ה. דברי תורה שנכתבו שלא לשם לימוד – דברי תורה הנדפסים בעיתונים שלא לשם לימוד

אלא דיש לזון בכתבי הקדש הנדפסים שנדפסים שלא למטרה לימוד תורה וכדו', עי"פ דברי ה**תשב"ץ** (ח"א סי' קב) שנקט שמותר למחוק שם שנכתב שלא בכונת קדושתו, שמכיון שלא נכתב לשמו אין בו קדושה כלל. וכן נקט ה**שב יעקב** (ו"יד סי' נד) עי"פ ה**רמב"ם** (נ"סוה"פ פ"ה ה"ח) שכתב דאפיקורוס ישראל שכתב ס"ת שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם "ולא כתבו לשמו". ולפ"ז ק"ו בכתבי הקודש שלא נכתבו לשם קדושה דשרי. וכדברי ה**תשב"ץ** (מבואר ב**שו"ע** (סי' רעו סי' יב). וכן משמע מה**ט"ז** (סי' רעו סי' א). וכן פסק ה**כה"ח** (שם) ו**במנחת יצחק** (ח"א סי' מה), ו**בחו"י** (סי' ט), שחולקים על השי"ך. וכן ב**פמ"ג** (סי' כג מ"ז) מפקפק על השי"ך. וכן בשו"ת **רע"א** (מד' תני סי' טו ד"ה אמנם) הביא דברי החולקים. ו**בשד"ח** (קונטרס באר שדי מכתב ה אות ה) הובא דדעת רוב פוסקים להקל. וכן פסק ב**משיב דבר** (סי' פ).

ו. בעין יצחק (אריח סי' ה אות ט) שכתב שכל חל קדושה על כתבי קודש אלא שככתבם לשם שכתבם קדושה, ואם לאו ודאי לא חל עליהם קדושת כתבי הקדש לאוסרם לאיבוד לשריפה וילוף לה מהרמב"ם הני"ל, עיי"ש. (ומי"מ כתב שלהשתמש בהן ככתבי קודש תשמיש של בזיון אין להתיר אף היכא דהתנה לגבי קדושתן דמי"מ לא גרעי מכל תשמישי מצוה). ועיי' מש"כ בזה ב**סיד"ג** בגליון רפ"ד. [ועיי' עוד ב**חיד"א** (ברכ"י סי' רעו אות כד ובכסא רחמים נעים סופרים פ"ה הי' והי"ח) ו**בשד"ח** (כללים מעי' ב כלל ג)].

מתנה י"ל דהמוצא ציטוטים של דברי תורה שלא לשם לימוד בעיתונים המודפסים, אינו חיב לגוננום, אלא שמי"מ לא ינהג בהם מנהג בזיון וכהא דמצטנו באו"ח סימן כ"א, אלא יתנם תוך שקית. וכן פסק **בעל השבט הלוי** (גנוי הקדש עמי' רג ועיי' שבט הלוי ח"א סי' קסב אות ב).

ז. דברי תורה הנדפסים בעיתונים לשם לימוד

אלא דבעיתונים שיש בהם מזור קבוע לדברי תורה לא שייך ההיתר הני"ל (דנדפסים שלא לשם קדושה) ועיי"כ יש לגוננום, וכן פסקו **בעל השבט הלוי** (שם) וה**גריש"א זצ"ל** (גנוי הקדש פ"יד אותיות ג–ד) [דעת ה**גריש"א זצ"ל** דשרי לגוננו כולו ללא הפרדת דברי התורה מדברי החול. ודעת ה**גרני"ק שליט"א** (גנוי הקודש שם) שיש להפרידם].

אלא שבגוונא שאינו בודאי שיש בהם ד"ת, שרי לזרוקן, דהוי ספק דרבנן ולקולא, ואעי"פ דאפשר לברר מי"מ היכן דאיכא טרחה (וה' תלוי לפי הענין) טפק מעלילא הוא כמבואר ב**לבו"ש** (סי' קט ועי' גם המ"א סי' יג) ו**בפמ"ג** (כללים המודשים ממפמ"ג אות ו וסי' ק א"א סי' קנ ו אריח סי' טו א"א סי' ק א). וכן פסק ה**כה"ח** (שם) וכן ביוד"ק דני סיי' סי' קי אות טו). [ויתרה גו' לאו שייך היכן שכתבים ברוב שהעיתון צריך גניזה]. [וכן דעת ה**גריש"א זצ"ל** (גנוי הקודש פ"יד אות ג) דעיתון שאינו מוחזק בדרך קבע בהדפסת ציטוט הטעון גניזה, יש מקום להקל לזרוקו לאשפה, ואי"ל לחפש אחר הד"ת. והמחמיר לגנוז כל עיתון שיש חשש שהודפסו בו ציטוטים הטעונים גניזה תע"כ, אמנם בגוונא שמצא דברי תורה עליו לגוננום.

ז. איבוד כתבי הקדש עיי' גרמא

אלא דאכתי יש לזון כשיש בהם בודאי ד"ת הטעונים גניזה האם במקום הדחק כגון שאין בידו לגוננום שרי לאבדם עיי' גרמא. והנה שנינו ב**ש"ס שבת** (קכ.) דמי שהיה שם השם כתוב לו על בשרו או זה לא ירחוץ כו', נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי (מפני שאסור לעמוד לפני שהם ערום), ויורד וטובל וכו', ודאבדתם שם שמם גון המקום ההוא לא תעשוון כן לה' אלקיכם עשייה הוא דאסור גרמא שרי, עיי"כ. ומבואר דגרמא במחיקת ה' שרי. וכן פסק ה**הרמב"ם** (סוה"ת פ"ה ה"ח). וכן הוא ב**פ"לש"ג** (שבועות טז). אות ב' דאי כשאינו עומד להימחק שרי (ועיי"ש שו"ת הדרו"ק טו. ברי"ף אות א) שאינו שרי אלא במקום צורך]. וכי"כ ב**חסד לאברהם** (תנאומים תני אריח סי' יז). ו**במנ"ח** (שם אות יג) כתב דדבר זה הוא מוסכם. ועיי' ב**חת"ס** (אריח סי' לב וסי' רעא ד"ה ותון העוקצין) דגרמא שריא אפי' מדרבנן אף לדבר הרשות. וכן פסק ב**שלמת חיים** (ו"יד סי' קמ).

המוציא רבים יד"ח ברכה ואחר טעימת א' מהמסובין שח חברו קודם שטעם מה דינו

כתב הרוקח (סי' ש"ט) ד"ה אין להפסיק – אם דיבר שאר דברים בין המוציא לאכילתו צריך לברך המוציא פעם שנית. אבל אם אכל הבוצע מעט והסחיא הוא נפקי כולהו, כדמשמע בשלהי' בכל מערבין (עיי'פ"ג): **ד**יהיב לינוקא נפקי.

וכיצו"ב **כתב בשיירי כנה"ג** (סי' קס"ו הגהות ב"י אות כ"א) משמיה דמהר"ם מריקאנטי (סי' יט"ט) – אם טעם אחד מהמסובין אע"פ שלא טעם המברך יצאו כולם, מידי דהוי אקדושה דהמברך צריך שיטעום איזה שיהיה.

אולם הב"י (סי' קס"י) אחר שהביא דברי הרוקח כתב להשיג על דבריו – ואני רואה שום ראייה משם, דהתם הוא מברך על דעת שישהה התינוק, וכיון ששתה לא הוי ברכה לבלטלה, אבל הכא כל אחד ואחד חייב לברך כדי לאכול, וכשאחד מברך כלולם היו כאילו כל אחד בירך לעצמו, וכשהוא מפסיק בין ענייתו אמן לטעימתו הוי הפסק בצריך לחזור ולברך.

רע"ע בה**הריק"ש** (בתגהותיו לשר"ע סי' קס"ז סי' כ) שכתב – סח אחד מן המסובין אחר שאכל הבוצע פרוסת המוציא קודם שיאכל הוא נתחייב לברך לעצמו, וי"א שכל יצאו לגמרי באכילת הבוצע. וראיה מהמבר ז"ל נוהג כסבאר ראשונה.

ואבל דהר"מ (סי' ק"ז) כתב **דברא"ל** בדברי הרוקח, דמאחר שטעם אחד מפרוסת הבציעה יצאו כולם, מידי דהוי אטעימת כוס של ברכה. (ומבואר דסי' דל"ה דה"ש הרוקח א"א אכל הבוצע הוא לאו דאמת, וז"ה אמ טעם אחד מהמסובין, ובאמת מראייתו של הרוקח מוכח דא"צ שיטעם דוקא המברך, דהא התם הינוקא הוא הטועם ולא המברך).

וכן פסק לדינא בהגהותיו (סי' ז) דהא דאם שח בדברים בטלים צריך לחזור ולברך, היינו דוקא שיחא פוסק אע"פ שהדיין לא אכלו אחריים המסובים כבר יצאו כולם באכילת הבוצע.

וכן כתב הב"ח (סי' ח) – דאם טעם הבוצע מן הפרוטה אין הטיחה הפסק, אפי' שח אחד מהמסובין שלא טעם, ואע"פ שהשיג הב"י דלא ראיית הרוקח, נראה בעיני דאפי' אח"ל דרביית הרוקח אינה ראייה מ"מ הדין הוא אמת ויציב, וכדמוכח מפרש"י (ברכות ד"ה טול ברוך). וכמ"ש בהגהת השר"ע.

וכן הכריע ה**לבוש** (סי' ז) לדינא דבריעבד אם שח השומע אחר שאכל הבוצע מפרוסת המוציא א"צ לחזור ולברך.

וב**כתב הא"ר** (סי' י"ב) דה"ה אם טעם אחד מהמסובין, כמ"ש בשיירי כנה"ג [תגהות ב"י אות כ"א] והלחם חמודות (ברכות פ"ו אות ס"ד). והביאו הפמ"ג (משב"ס סי' ח' ת"ל)].

וגרסה מזו כתב הפמ"ג שם – דאם הבוצע הפסיק בדברו בין לברכה לאכילת ואחרים אכלו אח"כ, יצאו האחרים בברכותו, והוא (הבוצע) באנו למח' חב"י הרוקח והב"י. ולכא"ו מבואר דסי' לא ר"ה כה"ה שחובעו"ש שהביא אכילת שאר המסובין מ"מ כיון דמתני ברכתו לשאר המסובין שלא שחו, אי"כ עיי' אכילתם חלה בברכה, והשתא מעוליה היא אף לדידה לדעת הרוקח.

ואכן בדרונות אליהו (נ"ריא פני ז"ל – הל' ברכות פ"ה אות כ"ח) כתב דלא רבה הלכה דברי הפמ"ג, דהרי הוא איירי שאחר ששח הבוצע אכלו כמיש בהריא בתחילת דבריו, ומלשון הרמ"א משמע דאם שח אחד מן המסובין קודם טעימת הבוצע פשיטא שהשח לא יצא, והכי מסתבר, ואי"כ בניוין דידיה פשיטא דכרי"פ מודים שלא יצא.

וכי"כ ה**עולת תמיד** (סי' י"א) דמדברי הרמ"א משמע דאם המסובין הפסיקו בשיחה בטלה קודם שאכל הבוצע צריכים לחזור ולברך, וכי"כ ה**לבוש** בהד"א].

אלא דה**מנ"א** (סי' י"ט) יצא לחלוק על דברי הרמ"א, וכתב דהתוס', הא"ש ומרדכי פליגי על הרוקח, ובואדי אילו ראה הרמ"א דבריהם לא היה חולק עליהם.

ואף ה**ט"ז** (סי' ק"ח) יצא לתמוה על דברי הרוקח, ומתוך כך העלה דרואי לכל אדם לנהוג בביתו שיצאה לכל אחד שיברך לעצמו ברכת המוציא אם ישיח קודם אכילתו, ובעל הבית הבוצע יוכיין שלא יוציא רק מי שלא יפסיק בדברים קודם שיאכל, וממילא אין כאן שום ברכה לבלטה אפי' אם האמנה כדעת הרוקח.

וכן הפר"ח אחר שהביא דברי הרמ"א כתב דהך דינא לאו בר סמכא הוא, וכמיש מרן בב"י ויפה כיוון, והכי נקטינן שאם הפסיקו בדברים שצריכים לחזור וזה פשוט.

וכי"כ הפרח שושן (לגרי"ז שבאבז – כלל א' סי' י"ד) דלענין הלכה נראה לעי"ד פשוט דהיכא דשחו המסובין מן שטעם הבוצע צריכים לחזור ולברך כדעת מרן השר"ע. ולזה הסכימו המ"ז והמ"א בסי' הנזכר. וכי"כ מהריק"ש. והכי נקטינן.

והברכ"י (סי' ת"ג) הביא דברי ה**ט"ז**, והמג"א, ה**מהריק"ש**, והפרי"ח. ובשו"רי ברכה (סי' כ']

ולפניו דהיה לכתבי הקדש, וכן משמע מלשון **הרמב"ם** ביד החזקה (י"טסה פ"ו הי"ח) שכת' דכתבי הקדש כולו ופירושיהן אסור לשורפם או לאבדם ביד המאבדן **ביד** מכין אותו מכת מדרות. ומשמע דדוקא למעשה בידיה איבא איסור.

אלא דמצניו **לספר הכתים** (ש"ת התקק) שכתב **כתיב** (דברים פ"ב פ"ט ד) לעלן קבלת פס' ד' לא תעשו כן לה' אלקיכם שלא יגרום אדם שימחק השם, דוגמת כל מום לא יהיה בו (ויקרא פ"ב י"ב כא) שאלב יגרום השיהיה בו מום בדרשים, כך לא יגרום שימחק הכתיבה שהיא קודש והשם קודש"י.

ומבאר דס"ל מחיקת השם אסורה אף עיי' גרמא. ולכאו' דבריו צ"ע מהסוגיא הנייל.

שו"ר **בתשב"ץ** (ח"א סי' ב"ה אחת) שכת' **דגרמא** אינה שריא אלא במקום שהשם עומד להימחק, כגון שהיה כתוב על בשרו וכדו', עיי'. ולפי דבריו יש ליישב דברי הס"ח הנ"ל. **והנוב"י** (או"ח ת"ג סי' יו' ד"ה ומה) כתב דלא שרי גרמא אלא לטבילה של מצוה, אבל לדבר הרשע אפי' גרמא אסור ואף דליכא לאו דלא תעשו מ"מ אסור משום בזיון השם, דאין בזיון גדול יותר מגרם מחיקת השם. וכן **ברב"ז** (לשונת הרמב"ם סי' מז) מבאר דדוקא לצורך מצוה שריא. וכן פסק **החזו"א** (סי' קסד סי' ב' ד"ה והא) דזהו כבוד המקום ב"ה לעשות מצותיו, וכיון שהוא לכבודו יתי' כאן פגם בכבוד כתב קדש, ומיהו דוקא עיי' גרמא שרי, וזה מסור לחכמים לפלס הענייני לקבוע מי נדחה מפניו מל. ואעיי' הדרי"ם כ"ה המאבדן ב"ה גרמא אסורה, ולאפוקי נותנן תחת הנבדן, והא דכתב הרי"ם כתבי הקדש כולו היינו אף אם נכתבו שלא כהכתב). [ומבואר **מהחזו"א** שלא לצורך מצוה אסור מה"ת. ודלא **כהנשא** **הרמ"ם** (מס' סופרים פ"ה הי"ב) דס"ל דבכה"ג אסור רק מדרבנן]. [ועיי' עוד **בבית אפרים** (ניו"ד סי' ס', **בבית שלמה** (או"ח סי' ט), **בטו"ז** (ססי' ורט), **בעין יצחק** (או"ח סי' ה' אות לו), **במנחת פנים** (ניו"ד סי' רע טו טז), **במנחת יצחק** (ח"א סי' יז) ו**בשד"ח** (כצ"ל מ"ג מ' כלל יא ובאר בשד"ח סי' ה)].

ח. גרמא מדרבנן (למקילין לעיל)

ומבואר מהפוסקים הנ"ל דגרמא שריא אף לכתחלה (עיי' לעיל באיזה גוונא). ועיי' **בשלט"ג** (סנהדרין שם) שכת' דגרמא שריא אפילו בפס"ר (אם הוא לצורך כניין). ויעו"ם (שבועות העדות) שהביא מהנהגות מ"י דשרי דוקא אם א"א בענין אחר.

ט. איבוד עיתונים שיש בהם דברי תורה עיי' גרמא

ומ"מ כל זה לענין מחיקת השם, אולם לענין כתבי הקדש דקילא טפי, אפשר דידוד המחמירים בגי"ד דיש להקל **בשעת הדחק גדול** עיי' גרמא, וכגון עיי' הנחתו במקום שאח"כ יבוא עכו"ם ויזרקנו (ובתנאי שיקפיד שיהוי עטופים כדי של יהיה בהם משום בזיון. וכן פסק **הגר"ח פ"ש שינברג זצ"ל** (גנוי הקדוש פי"ד אות ז). שבמקום שרוב המפנים האשפה הינם גויים יכול לעטוף את העיתון בשקית ויסגרנה היטב ויניחנה בצד הפח האשפה (אלא דדעתו להתיר לעשות כן לכתחלה).

- **מסקנא דדינא -**

העולה לדינא, א' עיתונים שאין בהם מדור קבוע לדברי תורה והודפס בהם ב"ד תורה לשם לימוד, יש מקום להקל שלא לגונום, אלא זורקם, ומ"מ יש ליתנם תוך שקית שלא יהיה דרך בזיון. ב' עיתונים שיש להם מדור קבוע לדברי תורה והם נדפסים לשם לימוד, יש לגונום (ואי' לגנוו אלא דברי תורה שבו). ג' אם אינו ידוע בודאי שיש בהם דברי תורה אינו צריך לבדוק אלא רשאי לזרוקם, ומ"מ המחמיר לגנוו כל עיתון שיש חשש שהודפס בו ציטוטים פסולנים גניזה תע"ב. ד' במקום הדחק המקל שלא לגנוו עיתונים הנמ"ל, אלא זורק אותם עיי' גרמא, כגון עיי' החתום במקום שאח"כ יבוא עכו"ם ויזרקם יש לו על מה לסמוך, ובתנאי שיקפיד שיהוי עטופים בשקית כדי של יהיה בהם משום בזיון.

הצריך לנקביו, האם יכול לצאת יד"ח ברכה עיי' שומע כעונה

א. שומע כעונה כעונה ממש או כאלו עונה. ב. מדין שליחות או מדין ערבות. ג. אינו ראויו לברך בעצמו. ד. הטעם דלא מהני שומע כעונה כה"ג.

ה. אינו ראויו לענות משום שצריך לנקביו. ו. עצה לצאת ידי המח'.

א. שומע כעונה כעונה ממש או כאלו עונה

שנינו **בסוכה** (נה: ד) דעיי' שמיעה מחבירו ייד"ח מצות התלויות בדבור ד"שומע כעונה". וכבר נחלקו הראשונים גבדר שומע כעונה. דעת **רש"י** (שם) דשומע כעונה אינו נחשב כעונה ממש ועיי' המתפללין בצבור ושי"ץ אומר "קדושה" ישתקו בתפלתו וישמעו ככוונה והרי הן כעניין, עיי'. אולם דעת **תוס'** (שם י"ח סעי' ולא ענה) דהוי' "כעונה ממש" ועיי' שמיעתו הוי הפסק בתפלתו. ולמעשה כתב **השו"ע** (סי' קט ע' וסי' קט סעי' ז) דמנהגינו כרש"י. וב"אר **הט"ז** (דברי מו"ח סי' ס') דלא הוי הפסק ככה"ג כי נחשב לעונה לענין יד"ח אבל לא שיחשב כהפסק. וכי"כ **המ"ב** (סי' כה סי' ק"ג). ובא"א **מבוטשאטש** (סי' ס') כתב שהשיק בגדר מחשבה טובה מעטרפת למעשה, וכן הוא **בחת"ס** (חו"ס סי' ט). ועיי' בזה בגליון (ע"ס).

ב. מדין שליחות או מדין ערבות

ויעוין **בפמ"ג** (פתי"כ ח"י"ב אות טו' וחי'ג אות כח ובראש יוסף מגילה ד. ד"ה ומה) שכת' דהא דא' מוציא את חבירו מדין שומע כעונה, עיקרו מכן שליחות הוא. וכן הוא **במהר"ם שיק** (או"ח סי' קכ). וכי"כ **הגרש"ק זצ"ל** (טטו"י מ' ר"ב סי' א סעי' ז) [ועיי' בדבריו **בחכמת שלמה** (סי' קפז אות א)]. אולם דעת רוב הפוסקים ובנייהם **הארצות החיים** (סי' מ' סעי' ה ארץ יהודה אות ה), **החת"ס** (או"ח סי' נה ד"ה ומאי), **הרע"א** (מ' ק' סי' מג) ועוד, דשומע כעונה דין הוא ואינו מטעם שליחות [ועיי' עוד בזה בגליון (ע"ס)]. וב"אר **החזו"א** (סי' כט סי' א) דדין שומע כעונה פירושו שעיי' הערבות מתאחדים השומע והשומע ומשתתף ובמשתתף והדביר להיות מצוה שלמה, עיי"ש.

ג. אינו ראויו לברך בעצמו

ויש לדון האם מהני דין שומע כעונה במקום שאינו ראויו לברך בעצמו. ולכאורה הדבר תלוי במח' הנמ"ל, דאם נימא דהוי כעונה ממש, ראויו לענות בעינן. ואם נימא דלא הוי כעונה ממש אפשר דאצ"צ שיהיה ראויו לענות.

ויעוין **בריטב"א** (שם) שנקט דשומע הוי כעונה ממש, ופסק דראויו לענות בעינן. וכן **הר"ן** (סוכה יט: ברי"ף ד"ה וכתב) דחה האי סברא דשומע כעונה הוי כעונה ממש, ונקט עי"פ רש"י הנ"ל דלא בעינן שיהיה ראוי. [ועיי' **בפר"ח** (סי' קד סי' ז וסי' נה אות ה) שנקט בדעת הר"ן להיפך. ודבר תמו על הפר"ח **התהל"ח** (סי' נה סי' ק' ו) **והתורת חיים** (סי' קד סי' ק' ד"ה אמנם)].

ואלא ובכתי שיש לעיני בזה. דהרי מבואר לעיל דפסק השו"ע דמנהגן כדעת רש"י הנמ"ל דשומע כעונה אינו כעונה ממש. ומאיך מצניו **לשו"ע** (ניו"ד סי' א סעי' ג) שפסק שערום לא ישחוט לכתחילה מפני שאסור לו לברך. וכתבו **הט"ז** (סי' ק' יט), **ש"ך** (סי' לו), **הפר"ח** (סי' ק' לו) ועוד, דלא מהני שאחר יוציא אותו ידי הברכה עיי' שיחפך פניו, וב"אר **בתנא"ר** (שמ"מ סי' א סעי' לח) דאפי' אם אסור מברך בהפיכת פנים ומכווין להוציא את הערום אל מהני, דהא דיוצאין בברכת תורה הוא משום דשומע כעונה, ולערום אסור לכיוון שהתיה פנימו שיעתנו כדבור שאסור לדבר. וב"אר שם (תבא"ש סי' ק' סט) עוד עי"פ **תוס'** (בבב"ב כ: ד"ה כדאשכח) שכתבו דבעלי קרי היו צריכין להסתר במתן תורה, דאעיי' דהרהור לאו כדבור דוקא הרהור לחודה שרי אבל דיבור דאחרניי והרהור דיהיה בהדיא אסור. ודלא **כהפ"ת** (סי' א סי' ק' יט) שתמש עליהם דהרי ערום יכול להרהר בד"ת. ודלא **כהא"ר** (ס' עה אות ה) שדחה הראייה מהתוס', ועוד דאנן קי"ל דשוכ"ע לא הוי כעונה ממש, עיי"כ.

וכן הוכיח **המ"א** (סי' פה סי' ק' ג) מהט"ז והשי"ך הנ"ל דכשהוא ערום וחבירו מברך אסור לכוון לשמוע הברכות עיי'מ לצאת בברכתו, דליכא למימר ביה שומע כעונה דהא אסור לענות. וכן פסקו **הפמ"ג** (ניו"ד שם מ"ז סי' ק' יט) ו**מהמ"ב** (סי' עה סי' ק' כט).

ד. הטעם דלא מהני שומע כעונה באופן זה (שומע דברי מהקלטה כשהוא ערום)

והנה **מחצתה"ש והלבו"ש** (שם) פירשו דהיינו טעמא, משום דשומע כעונה עדיף מהרהרו, ויש לו דין כאלו אמרו הוה עצמו. ומבואר דס"ל דלעולם מהני שומע כעונה אף כשאינו ראויו לענות, אלא דאסור לעשות כן משום שאין בידו לברך אף עיי' עצמו.

אמנם דעת **הגרש"ק זצ"ל** (אףי' לך שלמה או"ח סי' לה) דבכה"ג לא מהני שומע כעונה, כיון שאינו ראויו לענות, וקיי"ל דכל שאינו ראויו לביהל בילה מעכבת בו. וכן משמע **מהגר"ז** (ססי' עה), **מהח"א** (כלל ד אות יג) ו**מהמ"ב** (סי' עה סי' ק' כט). ולפניו שומע כעונה לא מהני כלל ככה"ג.

ולפניו נראה שמותר לערום או למי שעומד בגילוי הראש שמותרים בת"ת בהרהור כמבואר **במ"ב** (הקדמה לעי' ד סי' עה סי' ק' כט) לשמוע דברי תורה מהקלטה וכדו' כי אינו אלא הרהור בלבד כי אינו מכוון לצאת עיי' שמיעה זו ואף אם היה מכוין לא שייך בזה שוכ"ע.

ה. אינו ראויו לענות משום שצריך לנקביו

אלא דמצניו **לביאור הלכה** (ססי' קד) שיצא להסתפק לפי מנהגינו דס"ל דשומע כעונה אינו כדבור ממש, אם אחד היה צריך לנקביו בשעה שחבירו הוציאו בתפלתו אם יצא, ואף דלענין בעל קרי אסור כשחבירו מוציאו בתפלתו כמבואר בתוס', אפשר דבעל קרי חמיז טפי, עיי"כ. (ומי"מ אם כבר שמע יי"ל דוצא ידי חובתו דהרי לא ארע ממי שעבר וירבך בעצמו שיצא דיעבד כמבואר **במ"ב** סי' צ"ב סי' ק' ה), וכן גרמא מחב"אור הלכה הנמ"ל שציינן לדבריו במי"ב).

ולפי המבואר לעיל דלא אמרינן שומע כעונה שאינו ראויו לענות, צ"ל דספקו של הביאור הלכה הוא מפני דצריך לנקביו דומה טפי למי שעומד בתפלה דמהני ביה שומע כעונה אעיי"פ שאינו ראויו לענות, והיינו כי באמת ראויו הוא אלא דאריה אף דרביעו עליה, ועיי' ככה"ג בכלל ראוי לבילה הוא ואמרינן ביה שומע כעונה, וכן מבואר דבכה"ג בכלל ראוי לבילה הוא, **בפמ"ג** (סי' נה מ"ז סי' ק' ד), **במגן גבורים** (סי' קלט אות א), **בארצה"ח** (סי' כו ארץ יהודה אות ה) ו**בשאג"א** (סי' ז ד"ה ואעיי'). ועיי' עוד בזה בגליון י"ב, ודו"ק. [ועיי' עוד **ברמ"א** (סי' עט סי' א) ו**במ"ב** (שם סי' ק' ז) לענין היוצא ידי"ח עיי' השי"ץ במקום שיש בו צואה. ו**בדרכי משה** (סי' קפג) ו**בב"ח** (אות ה) לענין שומע כעונה בגליו הראש. ועיי' עוד **בהתהל"ח** (סי' קה אות ז)].

ו. עצה לצאת ידי המח'

והנה מבואר לעיל דמי שרצה לצאת ידי"ח עיי' שומע כעונה במקום שאינו ראויו לענות, נחי' האחרונים אם ייד"ח, ואעיי"פ דלמעשה נקטינן שלא יצא, מ"מ יש לתת עצה כדי שיכול לחזור ולברך לכו"ע (וכן לצאת ספקו של הביאור הלכה). עי"פ דברי **כהנ"ח** (סי' קסז אות נח), **הגרשז"א זצ"ל** (שיח הלכה סי' מ' על סי' ז), ועוד פוסקים, דמי שיצא ידי שומע כעונה יכול להתחרט למפרע שלא לצאת ידי"ח הברכה תוך כדי דבור, ואי"כ ככה"ג שכבר שמע עדיף שיתחרט תכ"ד שלא לצאת וכך יחזור וירבך [והארכנו לענין עצה זו בס"ד בגליון ד', ועיי"ש דדעת **הגרשז"א זצ"ל** (שם) דהבדלה וקידוש שכבר טעם המברך לא מהני עצה זו].

- **מסקנא דדינא -**

העולה לדינא, שומע כעונה לא מועיל למי שאינו ראויו לענות (וכגון בערום), ואפי' אם שמע לא יצא ידי"ח. ובאופן שאינו ראוי מחמת שצריך לנקביו, מספקא ליה למי"ב אם רשאי לשמוע אף לכתחלה. ובדיעבד ששמע ברכה ככה"ג בדיעבד יצא, ומי"מ עדיף שיתחרט תוך כדי דיבור מלצאת ידי"ח עיי' שמיעה זו, ויחזור לברך בעצמו כשגופו נקי [ועצה זו מועילה לענין ברכה וכדו' דאכתי לא חלה, אבל בגוונא ששמע קידוש או הבדלה וטעם המשמעי מהיין לא מהני להתחרט אף תכ"ד, דכבר חלה הברכה].

הוסיף דכן מצא לחד מרבוותא קמאי בספר כתי"ב דפסק כדבריהם.

וכן נקט הגרי"ז (סי' דאפי' אחר שטעם המברך, אם שח אחד מהמסובין קודם שיטעם, צריך המשיה לחזור ולברך בעצמו. וכן נקט החיי אדם [הל' ברכות פ"ה כלל ה' סי"א].

אולם מאידך גיסא מלבד הפוסקים הנזכרים לעיל דס"ל כהרמ"א, מצנינו עוד במלבושי יו"ט [סי' ב] דכנת להציער על מ"ש הלבוש "דבריעבד אין להקל" - דאנו רואים מעשים שכלל יום שלכתחילה עושין כן בברכת היין בתוך הסעודה. והא"ר אע"פ שכתב להשיג על דברי הרוקח מדברי שאר הראשונים, כתב דהל עלינו ליתן טעם על מעשים בכל יום שכתב המלבושי יו"ט והלחם חמודות (ברכות פ"י אות ס"ה) בברכת היין שבתוך הסעודה, ואפשר שנהגו כן ע"פ דברי הרוקח. גם בפסקי הרה"ם רקנאטי כתב כרוקח, והיינו דהבין דדין קידוש והמוציא שווין הן. ע"ש.

ועי"ע בערוך השולחן (סי' ז) דאחר שהביא דברי המשגיח על הרמ"א, כתב דאינו רואה השגה בכל דבריהם, וביא דברי הרוקח והרמ"א.

ולמעשה יעויינן במשנ"ב [סי' מ"ג] דכתב דמעט כל האחרונים חולקים על דברי הרמ"א, וס"ל דלא עדיף השומע מהמברך עצמו ששח קודם טעימתו שחזור ומברך, והשו"ע נחשב וישמעין אם הפסקין בדבריהם קודם שיתנן שחזורין ומברכין. ומשמע דס"ל דהכי יש לנהוג לדינא.

אולם בגינת וורדים [גרי"א הלוי זצ"ל - כלל א' סי' מ"ג] העלה דמסתבר כדברי הרוקח, ומי שלבו נוקפו ויורעו לחזור ולברך יברך בלבד.

וברב פעלים [ח"א סי' ז] נשאל אם גם בנידון ידין יש לומר ספק בברכות להקל, מאחר שרבים פליגי על הרוקח, וגם הבי" דחה דבריו. והנשיב דפשוט דאע"ג דרבים פליגי יש לחוש לענין ברכה, ואף שהרבה חולקים על הרוקח, מ"מ מי זוטר ח"ו אותם דקיימי בסברת הרוקח, וסבאי זו קיימי בה גדולי עולם הרוקח, הארו"י, מור"ם, הבי"ח והלבוש, וכל אותם גדולים אף שראו הקושא שרקשה מרן בבי" על סברא זו, מ"מ ס"ל כך. עכתי"ד.

וכן פסק בספרו בן איש חי [ש"ד פרשה אמור סט"ז] דכיון דיש בזה פלגותא, ספק בברכות להקל, ולכן יהיהרוו הברכה בליכס.

אלא דלא נחתו הגינת וורדים והרב פעלים לפרש מה הדין ככה"ג דשח הבוצע לאחר שטעם אחד מהמסובין קודם טעם הוא.

[כתב עיי' הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

ענין שבת קדש - תפילת שחרית (ב)

מעלת פסוק דמיחיה רשבת -
"ותעט רבותיו וחסיו"ו
מזמורים לבסוד השבת כגון השנים סופרים כבוד אל כו'
לדוד בשנותיו את טעמו כו' נכון כסאך מאו כו' ...
וּג'ב' דהיינו טעמא שיהסיו"ו אילו שבתות ששבט אשכנזן שלא בחר הקב"ה ביום השבת בשבתו של מלאכי השרת כ"א בשבתות ישראל דאמ' במדרש שש כנופם שש כנופם לאחד מלאכי השרת משוורם כל ימות השבעו משוור כנגט את יומי דהיינו שש כנופם לשע"ה ימים ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ח אי לנו כנה שנושרד לפניך תן לנו כנה שביעני ושושרוד לפניך חיוס אל' הקב"ה יט' לו כנה אחד בצ"ע שמשורר לפני חיוס שנאמ' כנה הארץ ומירות ששמענו עבד ליעוק, וּג'ב' דהיינו דרבתו את כל האצרות חיוס כלומר ביום המיוחד דהיינו שבת וה' האצרים חיוס שחפני בן יותר כמלאכי השרת...

ואני שפיעני מפי ר"י החסיד זצ"ל שח' רב גדול ומבדק לבינים אחד ויהי נער' בביח"ג שחיו מאיכוס בברכות שח' בדתו למהר ללימוד וענשו על ככה באותו עולם"...

מעשה נורא בחשיבות אצרות שבוז הקב"ה בקול -
"ואני הכרתני יהודי אחד מנורו"ש והיו קורין אותו ר' בונם וחי' זקן וקובר מתים ושפעתו אל נבון ואל האצת שפ"א השכים לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני בית הכנסת ובראשו סתר של עצבו סקורין צפל...
ותפחדו כסבור שהוא שר וקראו ואמר לו וכי אנך פלוגי שמת עתה וקברתך ואמר לו חן ואל"ה הייך אתה באותו עולם ואמר לו חניבט עדי מאד ואל"ה מה זכותי שני יך והאלהי אמת ביה הוא, ואל"ל רק באותו זכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בביח"ג בושת זה הביאנו בני' ועבדינו' אותו וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך כי תראה בית יד חלוקי שקרוע שקרעת לו כשהבשתני התכייכין ושאל לו מה זה שבראשך וענהו הם עשבים שבנ"ע ששמתו בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם.

תצטו אני מחברו אול' חמשה"ס כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו ויאמר שבתותיו של הקב"ה בקול' נעים ובטוחו ויזכר לנ"ע" (אור זרוע שם)

נערך ע"י מחבר קונטרס "עבודת חמשה"ים"

העלון נתרם לע"ג

ר' יעקב יצחק בן הרב אריה ז"ל

© הערות והערומות בטל' 021-571-3932